

II. KOMUNIKATY

„*Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem*”
2015, nr 2(5)

Petro Nikiforov, Roman Harat

Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fedkowycza

EKONOMICZNE REFORMY NA UKRAINIE JAKO CZYNNIK BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

Streszczenie:

Zdaniem autorów agresywna i wojownicza polityka Kremla wobec Ukrainy świadczy o głębokim społecznym i gospodarczym kryzysie w samej Rosji, który w dużym stopniu, jest następstwem niezdolności Rosji do adaptacji do procesów globalizacyjnych i przyspieszonego postępu naukowo-technicznego we współczesnym świecie. Autorzy w swoim tekście w zwięzły i treściwy sposób usiłują wyróżnić najpoważniejsze i najbardziej dotkliwe problemy narosłe w ukraińskiej gospodarce w ciągu ostatniego ćwierćwiecza. W tekście wymieniono potrzebne reformy i działania ekonomiczne, które muszą zostać przedsięwzięte w celu „przebudzenia” uspionego potencjału ukraińskiej gospodarki. Kluczową receptą dla pobudzenia szybkiego rozwoju ukraińskiej gospodarki zalecaną w artykule jest paląca potrzeba odpolitycznienia i dezoligarchizacji ukraińskiej gospodarki.

Summary:

According to the authors, the Kremlin's aggressive and belligerent policy toward Ukraine is indicative of a deep social and economic crisis in Russia itself that is, to a large extent, a corollary of Russia's inability to adapt to globalization processes and an accelerated scientific-technical progress in the contemporary world. The authors in a concise and brief manner attempt to differentiate the most severe and poignant problems accrued in the Ukrainian economy in the last quarter-century in the text. The necessary economic reforms and actions that must be undertaken to “wake up” the dormant potential of Ukrainian economy are enumerated in the text. The key recipe to stir up the fast development of Ukraine's economy recommended in the paper is an urgent necessity to depoliticize and “deoligarchise” the Ukrainian economy.

Słowa kluczowe:

konflikt rosyjsko-ukraiński, Ukraina, gospodarka ukraińska, reformy gospodarki ukraińskiej

Key words:

Russian-Ukrainian conflict, Ukraine, Ukrainian economy, reforms of Ukrainian economy

Można dziś wyraźnie stwierdzić, że rosyjska aneksja Krymu i agresja militarna na wschodzie Ukrainy potwierdziły proces transformacji Ukrainy z kraju postsowieckiego w niepodległe państwo. Władze Kremla zostały zmuszone do użycia siły wojskowej, ponieważ czuły, że instrumenty utrzymywania Ukrainy w rosyjskiej orbicie wpływów stosowane przez minione 23 lata, przestały być skuteczne. Dziś państwo i społeczeństwo ukraińskie są zmuszone chwycić za broń, aby walczyć o prawo swobodnego wyboru priorytetów i kierunków rozwoju.

Wydarzenia na Ukrainie rozgrywają się w tle globalnych przekształceń. Naukowcy i eksperci są niemal jednomyślni w przewidywaniu, że świat znajduje się w przededniu nowego skoku technologicznego, po którym znacząco spadnie rola ropy naftowej, gazu ziemnego oraz innych paliw kopalnych. Energia odnawialna, biotechnologia, niskoenergetyczne reakcje jądrowe (zwane również zimną fuzją), samochody elektryczne, przełom w branży IT – to wszystko czeka na nas w niedalekiej przyszłości. Postęp technologiczny i radykalne zmiany, które zazwyczaj towarzyszą naruszaniu obowiązującego porządku świata, rodzą kryzys sektora bezpieczeństwa, który pod znakiem zapytania stawia skuteczność państw narodowych.

Globalizacja we współczesnym świecie przyspiesza. Na naszych oczach następują procesy integracyjne – transpacyficzne, transatlantyckie, powstanie Nowego Jedwabnego Szlaku. Organizacje międzynarodowe, przekształcając ład światowy, pogłębiają erozję państw narodowych. USA i Unia Europejska szukają modelu koegzystencji z ChRL. Rosja i Chiny starają się „przypomnieć” światu o swojej wielkości. Zmiany zachodzą na całym kontynencie euroazjatyckim, czego wynikiem jest konflikt bliskowschodni, napięcie w Azji Środkowej, problemy na Dalekim Wschodzie.

Rosja (albo raczej jej elity polityczne) odpowiedzi na powyższe wyzwania szuka w spowolnieniu obiektywnych globalnych procesów i powrocie do modelu konfrontacji „wielkich mocarstw” z XIX i XX w., a jeśli nie będzie to możliwe – w odizolowaniu postępu i odgradzeniu od cywilizowanego świata ściśle kontrolowanymi peryferiami (tzw. buforem bezpieczeństwa). To, naszym zdaniem, oddaje sens teorii o „specjalnej drodze Rosji”, jej unikalnej cywilizacji itd. Zamiast szybkiej modernizacji i adaptacji do nurtów obowiązujących w cywilizowanym świecie, władze rosyjskie „zdradziły społeczeństwo”, wybierając drogę samodegradacji.

Przyszłość Rosji może się jednak rozstrzygać gdzie indziej – niezależna, wolna i modernizująca się Ukraina może być kluczem do przekształceń systemu władzy w Rosji. Stąd też sukces Ukrainy w walce o prawdziwą niepodle-

głość, sprawną gospodarkę, prospołeczne reformy oraz praworządność w państwie będzie oznaczał zasadniczą transformację Rosji i jej odejście od autokratycznej dyktatury.

Aneksja Krymu i rozpoczęcie rosyjskiej agresji na wschodnią Ukrainę, jest cynicznym i rażącym naruszeniem prawa międzynarodowego, bezpośrednio uwidaczniającym głęboki kryzys współczesnego porządku światowego. Tak więc obecny konflikt rosyjsko-ukraiński jest jednym z wymiarów kryzysu światowego porządku, a także – co należy podkreślić – przejawem kryzysu rosyjskiego modelu społecznego. Stąd nie mamy tu do czynienia z „kwestią ukraińską”, lecz z kwestią rosyjską, która może znaleźć rozwiązanie tylko w ramach nowego globalnego układu sił.

W ciągu ostatnich dwóch lat Ukraina poszukiwała nowego paradygmatu rozwoju, starając się znaleźć sposób przekształcenia postsowieckiego oligarchicznego modelu stosunków społeczno-ekonomicznych w model bardziej efektywny. Ale zmienił się też otaczający świat, zwiększył się i pogłębił kryzys światowego bezpieczeństwa. Ukraina powinna w tej sytuacji kontynuować proces przekształceń, ponieważ pomimo pośrednich sukcesów, tylko odzyskanie pełnej suwerenności i niezależności państwowej pozwoli zapewnić krajowi pomyślny rozwój na następne dziesięciolecia. Przede wszystkim trzeba przeprowadzić szereg ważnych, ustrojowych reform, o znaczeniu strategicznym dla funkcjonowania państwa. Oczywiście jest, że strategia rozwoju kraju to nie tylko kwestie gospodarcze – to przede wszystkim fundamentalne perspektywy politycznej, społecznej, moralnej i oczywiście ekonomicznej, zrównoważonej transformacji.

Ukraiński produkt krajowy brutto w ciągu ostatnich 25 lat zmniejszył się o 35%. Według Banku Światowego jest to najgorszy wynik na świecie. Ze 166 krajów, które ujawniły swoje statystyki PKB za lata 1991-2014, sumaryczny spadek PKB zanotowało tylko pięć krajów. Ukraina „wyprzedziła” Mołdawię (-29%), Gruzję (-15%), Zimbabwę (-2,3%) i Republikę Środkowoafrykańską (-0,94%). Pozostałe kraje zanotowały wzrost PKB – od minimalnego, w przypadku Barbadosu (8,9%) i Tadżykistanu (10,6%), po dziesięciokrotny w przypadku ChRL. Ukraina straciła jedną trzecią PKB w ujęciu realnym; podczas gdy w 1990 roku PKB Ukrainy *per capita* (PPP) miał lepszą pozycję wyjściową od Malezji, Polski i Białorusi, był na równi z Turcją i Rumunią.

Taka bezprecedensowa ekonomiczna zapaść Ukrainy odbywała się w tle monopolizacji gospodarki, technologicznej prymitywizacji produkcji, dezindustrializacji, rozkwitu korupcji oraz powstania i utrwalenia systemu oligarchicznego. Natomiast te kraje, które postawiły na rozwój przedsiębiorczości, uczciwą rynkową konkurencję, nowe możliwości inwestycyjne oraz produkcję o wysokiej wartości dodanej, odnotowywały pomyślny rozwój. W rezultacie realny PKB Ukrainy na mieszkańca (według parytetu siły nabywczej) w 2014 roku wyniósł 8267 dolarów amerykańskich – dwa razy mniej niż PKB Białorusi, Rumunii, Turcji i trzy razy mniej niż PKB Malezji i Polski. Nominalny PKB na Ukrainie w 2014 r. wyniósł 2314 dolarów *per capita*.

Kontynuacja polityki rynkowego fundamentalizmu, z jednostronnym naciskiem na deregulację i prywatyzację jako uniwersalne panaceum, „zaciśnięcie pasa” przez społeczeństwo oraz fanatyczna konsolidacja fiskalna w połączeniu z regularnymi pożyczkami zagranicznymi, a także restrykcyjna polityka pieniężna Narodowego Banku Ukrainy, przyczyniły się do zakonserwowania modelu gospodarki, w którym Ukraina eksportuje za granicę surowce i mało zaawansowane technologicznie produkty o niskiej wartości dodanej, a także utalentowanych pracowników, natomiast importuje drogą energię, produkty o wysokiej wartości dodanej, otrzymując przy tym międzynarodową pomoc finansową.

W rezultacie militarnej agresji Rosji przeciwko Ukrainie oraz realizacji dysfunkcyjnej polityki gospodarczej, na początku 2015 r. wartość produkcji przemysłowej spadła o 18%, eksport towarów z Ukrainy zmniejszył się o 37,8%, bezpośrednie inwestycje zagraniczne spadły o 3,6 mld dolarów, oficjalna stopa bezrobocia (wg MOP) wyniosła 9,6%, (czyli 1,7 mln osób), a wśród młodych – prawie 23%. W rezultacie, zaktualizowana prognoza MFW przewidywała spadek PKB Ukrainy w 2015 roku rzędu 11%, zaś prognoza Banku Światowego - rzędu 12%.

Ukraina pogrążyła się w depresji gospodarczej, charakteryzującej się trwałą i długoterminową negatywną dynamiką PKB, spadkiem inwestycji, zwiększaniem zadłużenia państwa, spadkiem produkcji przemysłowej, eksportu, zatrudnienia i kursu hrywny oraz inflacją cen. Zamiast tworzyć nowe perspektywy rozwoju kraj stanął na skraju destabilizacji społecznej, miliony ludzi znalazły się na granicy ubóstwa, zaś przedsiębiorcy oraz młodzi ludzie coraz częściej emigrują za granicę w poszukiwaniu lepszego życia. Sytuację dodatkowo komplikują działania wojenne we wschodniej Ukrainie.

W obecnych realiach założenia wzrostu gospodarczego na poziomie nie mniejszym niż 5-6% jest staję się istotnym elementem strategii rozwoju państwa. Jednak przy całej rozciągłości rewolucyjnych przekształceń, nie może być ignorowana zasada ciągłości rozwoju. Początki katastrofalnego stanu ukraińskiej gospodarki leżą właśnie w ignorowaniu tej logiki. Za każdym razem, gdy nowe siły polityczne przychodzą do władzy, chcą wszystko rozpocząć od początku i dokonywać nowego podziału własności. Żadna gospodarka nie jest w stanie tego wytrzymać, stąd problem odpolitycznienia systemu gospodarczego i jego „dezoligarchizacji” wydaje się kluczowym.

W związku z powyższym, wraz z podstawowymi reformami instytucjonalnymi, dotyczącymi sądownictwa, prokuratury, policji, służby cywilnej, powinna – naszym zdaniem – nastąpić radykalna zmiana podstawowego podejścia do polityki gospodarczej, w celu zapewnienia interesów narodowych Ukrainy (w tym w dziedzinie bezpieczeństwa). Należy doprowadzić do realizacji trzech założeń:

1. likwidacji najważniejszych „obciążeń” i determinantów nierównowagi strukturalnej, które blokują przyspieszony rozwój gospodarczy:

- a. usunięcia „pętli zadłużenia” gospodarki – przeprowadzenie nowej fazy negocjacji w sprawie dodatkowego podliczenia długu publicznego z anulowaniem „pętającego” Ukrainę mechanizmu VRI (zgodnie z którym następane pokolenie będzie zmuszone oddać ukraińskim wierzycielom ponad jedną trzecią wzrostu gospodarczego kraju);
 - b. usunięcia „pętli energetycznej” gospodarki – całościowa energomodernizacja i wyeliminowanie marnotrawstwa zużycia energii oraz likwidacja zależności energetycznej od Rosji;
 - c. wyeliminowania „głodu zasobów” – przejście od polityki makroekonomicznej stabilizacji i restrykcyjnej polityki pieniężnej „drogich kosztów” w stronę stymulowania rozwoju gospodarki; uszeregowanie kluczowych priorytetów wg osi: a) inwestycje, b) eksport, c) konsument, d) wydatki publiczne.
2. koncentracji wysiłków rządu w celu stworzenia nowych możliwości inwestycyjnych i przyciągnięcia na szeroką skalę prywatnych inwestorów, poprzez ustanowienie korzystnych (w porównaniu z innymi krajami) warunków rozwoju biznesu wysokotechnologicznego oraz nowych gałęzi przemysłu (drogą stworzenia przewagi konkurencyjnej w zakresie rozwiązań instytucjonalnych, prawnych, fiskalnych, infrastrukturalnych, edukacyjnych i innych, a także poprzez realizację sektorowych i regionalnych programów rozwojowych).
 3. zaangażowania międzynarodowej pomocy finansowej w stworzenie efektywnej struktury gospodarczej. Uzyskane w ten sposób środki nie mogą być „przejedzone” przez budżet państwa, lecz przeznaczone – za pośrednictwem specjalnych instytutów rozwoju gospodarczego oraz przy wykorzystaniu doświadczeń innych krajów – na rozwój. Agencje kredytów eksportowych, narodowy bank rozwoju, agencja wsparcia małego biznesu, fundusz innowacyjny i tym podobne pozwolą zapewnić skuteczność, przejrzystość oraz odpowiedzialność w korzystaniu ze wspomnianych środków.

Bibliografia:

- ✓ Немырыч С. Российско-украинский конфликт: промежуточные итоги // Зеркало недели, № 40, 2015, с. 1,4.
- ✓ Бизнес. № 41.2015, с. 6.